

Kraków, dnia 10.11.2019 r.



UNIwersytet  
JAGIELLOŃSKI  
W KRAKOWIE

Prof. dr hab. Ewa Bujwid – Kurek  
Katedra Współczesnych Transformacji Politycznych  
Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych  
Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych  
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Wydział Studiów

Międzynarodowych

i Politycznych

Instytut Nauk

Politycznych i Stosunków

Międzynarodowych

### RECENZJA

**dysertacji doktorskiej Pana mgr. Artura Jacha – Chrząszcza pt. "Węgierska polityka historyczna w rywalizacji partyjnej po 1989 roku (motyw Trianon)" napisanej pod kierunkiem naukowym dr. hab. Romana Kochnowskiego, prof. UP w Krakowie w Instytucie Politologii Wydziału Politologii Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Kraków 2019 rok.**

Recenzowana rozprawa doktorska dotyczy ciekawej i ważnej z punktu widzenia politologicznego problematyki. Pan mgr Artur Jach – Chrząszcz zajął się bowiem zagadnieniem węgierskiej polityki historycznej, co czyni poprzez pryzmat rywalizacji węgierskich partii politycznych po 1989 roku. Najważniejszą badaną kwestią był wciąż jeszcze kontrowersyjny, podpisany 4 czerwca 1920 roku Traktat w Trianon.

Ta obszerna, licząca 346 stron praca składa się ze wstępu, czterech rozbudowanych rozdziałów, zakończenia, bibliografii. Pracę dopełniają: podziękowania (s.2), wykaz używanych skrótów nazw partii politycznych (s. 6), załącznik (s.294), spis tabel (s.342), spis rysunków (343), spis wykresów (s. 344) oraz dwa streszczenia: jedno w języku polskim (s.345) i jedno w języku angielskim (s. 346).

Wstęp spełnia kryteria stawiane tego typu rozważaniom. Autor eksplikuje główny cel badawczy, którym jest problematyka Trianon poparta analizą węgierskiej sceny politycznej. Sformułowane, choć w moim odczuciu nieco mgliście, są też tezy badawcze, których Doktorant dowodzi w poszczególnych rozdziałach pracy. O wiele przejrzysie byłoby enumeratywne ich wymienienie. Zważywszy na to, że praca ma charakter teoretyczno-empiryczny właściwie zostały dobrane, a następnie zastosowane metody badawcze. Wykorzystano bowiem metodę zarówno jakościową jak i ilościową przy zastosowaniu badania ankietowego, co

ul. Jabłonowskich 5

PL 31-114 Kraków

tel. +48 12 422 50 89

+48 12 431 88 60

+48 12 426 50 22

fax +48 12 421 53 65

www.inp.uj.edu.pl



UNIWERSYTET  
JAGIELLOŃSKI  
W KRAKOWIE

zapewne stanowi wartość dodaną tej pracy. W pracy przydatne stały się też, jak pisze Autor, metody: historyczna oraz przyczynowo - skutkowa. Została tu także omówiona struktura rozprawy. Odwołano się też do najważniejszych nazwisk autorów publikacji w omawianej problematyce, szkoda tylko, że Doktorant omawiając literaturę przedmiotu zapomniał o odnotowaniu przynajmniej kilku tytułów tych publikacji, z których najczęściej korzystał zważywszy na ich wartość merytoryczną. Uwaga ta dotyczy literatury zarówno –polskojęzycznej, anglojęzycznej jak też obficie cytowanej literatury węgierskojęzycznej.

W rozdziale pierwszym zatytułowanym: „System polityczny/ustrój polityczny – siatka pojęciowa. Uwagi teoretyczne”(ss.21-71) zostały opisane kategorie politologiczne takie jak: partia polityczna, ustrój polityczny, system polityczny, legitymizacja władzy, przywództwo polityczne, system wyborczy, program polityczny, obywatelstwo, mniejszość obywatelska, konstytucja, system partyjny.

Rozdział drugi poświęcony został węgierskiej myśli politycznej – od Wiosny Ludów po współczesność (ss. 72 – 115). Swoje rozważania Pan mgr Artur Jach – Chrząszcz rozpoczyna od genezy węgierskiej politologii uwzględniając takie kwestie jak: „uniwersyteckie nauki o polityce”, okres międzywojenny, okres „demokracji ludowej”, okres rozwoju i kierunki oddziaływania w naukach politycznych na Węgrzech, węgierski kontekst transformacji ustrojowej w Europie Środkowo-Wschodniej, demokratyczny system wielopartyjny i partie polityczne na Węgrzech po 1989 roku. Zwrócona też została uwaga na najważniejszą, zważywszy na tytuł pracy, problematykę współczesnego stanu badań nad motywem Trianon w węgierskiej rywalizacji partyjnej.

„Węgierski kontekst historyczno-ideowy Traktatu w Trianon” to tytuł rozdziału trzeciego (ss. 116 – 185), w którym zostały poruszone w porządku chronologicznym tak istotne wydarzenia jak: monarchia Austro - Węgierska i okres pierwszej wojny światowej, paryska konferencja pokojowa w kontekście postanowień w Trianon (Traktat pokojowy z Niemcami, Wersal, 28 czerwca 1919 roku, Traktat pokojowy z Austrią, Saint-Germain-en-Laye, 10 września 1919 roku, Traktat pokojowy z Bułgarią, Neuilly-sur-Seine, 27 listopada 1919, Traktat pokojowy z Węgrami, Trianon, 4 czerwca 1920, Traktat pokojowy z Turcją, Sévres, 10 sierpnia 1920 roku, dwudziestolecie międzywojenne i okres drugiej wojny światowej, obecność postanowień z Trianon w okresie komunizmu - lata 1945 – 1989.

„Leitmotiv „Trianon” w programach i działalności węgierskich partii politycznych: Węgierskiego Forum Demokratycznego, Węgierskiej Partii Socjalistycznej, Węgierskiej Unii Obywatelskiej - to problematyka, której poświęcony został rozdział czwarty i zarazem ostatni tej pracy (ss. 186 – 282).

Wydział Studiów

Międzynarodowych  
i Politycznych

Instytut Nauk

Politycznych i Stosunków

Międzynarodowych

ul. Jabłonowskich 5

PL 31-114 Kraków

tel. +48 12 422 50 89

+48 12 431 88 60

+48 12 426 50 22

fax +48 12 421 53 65

www.inp.uj.edu.pl

W zakończeniu Doktorant podsumował prowadzone przez siebie rozważania odnosząc się do postawionych we wstępie tez badawczych (ss. 283 – 293).

Praca powstała przy wykorzystaniu bogatej literatury przedmiotu, wśród której szczególnie należy docenić literaturę węgierskojęzyczną i anglojęzyczną, gdyż polskie naukowe piśmiennictwo dotyczące tej problematyki nie jest zbyt obfite, co utwierdza w przekonaniu, że Doktorant trafnie sięgnął po temat zbyt mało opracowany w polskojęzycznej literaturze przedmiotu i dzięki temu w pewnej mierze wypełnia istniejącą lukę w tym zakresie.

### **Sugestie i uwagi szczegółowe:**

- zasadniczą uwagę kieruję pod adresem kolejności omawianych kategorii politologicznych w rozdziale pierwszym. Nie przekonują mnie uzasadnienia Doktoranta, choć cieszy, że jest tego świadom, który pisze na str.17: „iż kolejność omawianej treści może budzić zastrzeżenia Niemniej jednak zabieg ten dokonano zupełnie świadomie biorąc pod uwagę zachowanie pewnej chronologii w omawianiu pojęć, które stanowią istotną rolę umożliwiającą analizę głównego celu badawczego pracy”. Na str. 21 Pan mgr Artur Jach – Chrząszcz pisze: „Choć rozdział ten może wydawać się nazbyt obszerny to jednak dowodzi, że terminologia politologiczna jest obszerna i wieloznaczna”. Bynajmniej nie chodzi tu o obszerność tego rozdziału lecz o kolejność branych pod uwagę pojęć. O wiele właściwiej byłoby przyjęcie ściśle określonego kryterium, które pozwoliłoby na kolejność omawiania wybranych pojęć politologicznych, które w siatce pojęciowej mają ściśle ustaloną pozycję. Np. przydatna mogłaby tu być jedna z wielu występujących definicji systemu politycznego. W pełni uzasadnienie można by sięgnąć po definicję Jerzego Kowalskiego, którą zresztą Doktorant przytacza (patrz: str.25). Wtedy najpierw należało wziąć pod uwagę kategorie systemu politycznego (ew. ustroju politycznego), w następującej kolejności: aparat państwowy (w tym: władza z tym związana legitymizacja władzy i przywództwo polityczne, w następnej kolejności: partia polityczna, system partyjny(ideologia, program, funkcje, etapy rozwoju, typologii i klasyfikacja), system wyborczy, obywatelstwo i „mniejszość obywatelska” oraz konstytucja. Wychodząc z założenia, iż konstytucja legitymizuje/uprawomocnia ustrój polityczny to wówczas należałoby rozpocząć od wyjaśnienia desygnatu kryjącego się pod nazwą „konstytucja”. Nadto spoglądając na schemat rozdziału pierwszego, a następnie wezytując się w jego treść, zastrzeżenie budzi dwukrotne branie pod uwagę kategorii- „partii politycznej” (patrz: 1.1.1.Partia polityczna(s.21) i 1.2 Partia polityczna – definicje, cechy i funkcje). Jednakże, co warto podkreślić, ten 50-stronicowy rozdział pierwszy, pomimo skierowanych prze mnie uwag stanowi solidne wieloaspektowe wprowadzenie politologiczne do dalszych rozważań. Szczególnie należy docenić, iż Doktorant wykazał się



UNIwersytet  
JAGIELLOŃSKI  
W KRAKOWIE

Wydział Studiów

Międzynarodowych

i Politycznych

Instytut Nauk

Politycznych i Stosunków

Międzynarodowych

ul. Jabłonowskich 5

PL 31-114 Kraków

tel. +48 12 422 50 89

+48 12 431 88 60

+48 12 426 50 22

fax +48 12 421 53 65

www.inp.uj.edu.pl

znawstwem literatury politologicznej, w której znajdują się modele teoretyczne będące podstawą dla podejmowanych w rozprawie wątków.

- Doktorant ma manierę zamieszczania w każdym rozdziale zapowiedzi co będzie w nim omawiane, sugeruję by te „zwiastuny” przenieść do wstępu, w którym omawia się konstrukcję pracy.

- Omawiając strukturę pracy Doktorat nie jest konsekwentny w używaniu czasu, raz jest to czas teraźniejszy np. „Rozdział drugi **dotyczy...**” (str. 18) innym razem stosuje czas przyszły np.: „Trzeci rozdział **przedstawi...**” (str. 18) i ponownie występuje czas teraźniejszy np.: „Czwarty i zarazem ostatni rozdział **przedstawia** podejście...” (str. 19) a nieco dalej str. 20 czytamy: Rozdział czwarty pracy **uwzględni...**” (czas przyszły). Sugeruję, by ujednoczyć i utrzymać narrację przy zastosowaniu wybranego czasu i konsekwentnie go stosowania.

- Praca wzbogacona jest licznymi materiałami graficznymi w postaci czy to tabel, wykresów, czy też rysunków, w których niejednokrotnie pojawiają się tytuły w języku węgierskim. Sugeruję, by konsekwentnie wszelkie używane nazewnictwo w języku węgierskim było przetłumaczone na język polski (patrz np.: Wykres 1/ str. 10 „*A felsorolt történelmi dátumok közül melyeket tartja különöden fontosnak és egyértelműen negatívnak?*”) itp.

- i choć praca traktuje na temat węgierskiej sceny politycznej to jednak zauważalne jest, iż w wielu miejscach pracy znajdują się odwołania do sytuacji politycznej w Polsce, w tym miejscu pojawia się pytanie o cel pomieszczenia takiej faktografii czy jest ona niezbędna?

- praca ma charakter teoretyczno-empiryczny, szczególnie warstwa empiryczna imponuje, gdyż Doktorant wykonał znaczny wysiłek zarówno jeśli chodzi o ustalenie pokaźnej liczby, aż 1067 respondentów, jak też wykazał się starannością w selekcji badanych, biorąc pod uwagę takie kryteria jak: wiek, wykształcenie, miejsce zamieszkania (status miasta i jego wielkość). W badaniach, w których interesowała Doktoranta wiedza i rozpoznawalność tematyki Trianon oraz węgierskich polityków i partii politycznych wśród społeczeństwa polskiego należy docenić zarówno warstwowo-losowy charakter doboru próby jak też i to, że badania te zostały wykonane techniką CATI (internetowy panel badawczy - wspomagany komputerowo wywiad telefoniczny). Wzór kwestionariusza w oparciu, o który przeprowadzone zostały badania Doktorant zamieścił w załączniku (patrz str. 294).

- w tytule pracy zawarte jest określenie „polityka historyczna”, które Doktorant wyjaśnia za pomocą zaledwie kilku zdań (patrz. str. 13), a tymczasem oczekiwać by można nieco więcej miejsca poświęconego tej właśnie problematyce skoro znajduje się ona w zapowiedzi tytuł głównego rozprawy.



UNIWERSYTET  
JAGIELLOŃSKI  
W KRAKOWIE

Wydział Studiów

Międzynarodowych

i Politycznych

Instytut Nauk

Politycznych i Stosunków

Międzynarodowych

ul. Jabłonowskich 5

PL 31-114 Kraków

tel. +48 12 422 50 89

+48 12 431 88 60

+48 12 426 50 22

fax +48 12 421 53 65

www.inp.uj.edu.pl



UNIwersytet  
JAGIELLOŃSKI  
W KRAKOWIE

- W tytule rozdziału pierwszego widnieją dwa pojęcia: system polityczny/ustrój polityczny (str. 21) także i te kategorie zostały użyte w tytule podrozdziału 1.1.2 (str. 25), oczekiwać by można jednoznacznego sprecyzowania i wyjaśnienia czym różni się system polityczny od ustroju politycznego skoro Doktorant je wymienia oddzielnie. W mojej opinii dyskusyjnym jest stwierdzenie „iż określenie ustroju politycznego we współczesnej politologii zostało wyparte przez określenie „system polityczny”(patrz. str. 25). Jeśli Autor zgada się z tym stwierdzeniem to pojawia się pytanie dlaczego nie używa tylko jednej kategorii. Podobnie rzecz się ma z kategorią legitymizacja, którą obok klasycznego wymiaru (legitymizacja władzy) można też rozumieć jako uprawomocnienie np.: systemu politycznego, co wydaje się, że szczególnie dla prowadzonych przez Doktoranta rozważaniach, powinno mieć znaczenie(patrz: str. 30 i 31). Na ten temat pisałam w swojej publikacji pt.: „Legitymizacja ustroju politycznego państw południowo-wschodnich”, Kraków 2019, ss. 41- 53).

- Nie jest też jasne użycie przez Doktoranta w tytule podrozdziału 1.1.7 określenie „mniejszość obywatelka” (patrz: str.41). W żadnym miejscu nie zostało to określenie jednoznacznie i ostro wyjaśnione. Podrozdział ten traktuje o mniejszości (-ach) narodowych, co jest zrozumiałe i powszechnie przyjmowane na określenie tego, o czym jak miemam chodziło Doktorantowi.

- praca zawiera 1305 przypisów, nie wszystkie jednak zostały zapisane wedle powszechnie przyjętych reguł edytorskich właściwym pracom naukowym. Np. Doktorant nie stosuje oznaczenia: „op. cit.” Przykładowo: przypisy: 132 por. z 137/ str. 43, 154 por z 156/str.46,. Generalnie Autor stosuje oznaczenie „tamże”, jednak zapomniał o tym patrz: przypisy 151 i 152/st. 46.

- w pracy znajduje się odwołanie do konkretnych lat np. „Na początku lat 40...”/str. 73, „w drugiej połowie lat 70. ...” /str. 85, „To doprowadziło w latach 80./str.85, „na przełomie lat 80. i 90...”/str.95, „że początek lat 90 .../str.104 itp. zabrakło podania wieku. Można się tylko domyślać, że chodzi o wiek XX.

- na str. 90 Doktorant pisze: „Podobnie było na Węgrzech: chociaż demokratyzacja systemu politycznego w tym kraju umożliwiła wyborcom rzeczywisty wpływ na władze niedługo po przemianach z 1989 roku, to jednak wybrano socjalistów, którym wcześniej zarzucano brak praktyki demokratycznej” – pojawia się pytanie - czy to zjawisko daje się uzasadnić z perspektywy politologicznej.

- budzi zastrzeżenia użyta nazwa w tytule wykresu 2.1/str.101 „Parlamentarna huśtawka”. Właściwiej by było odszukanie w siatce pojęciowej określenia oddającego opisywany stan rzeczy, odpowiadającego dyscyplinie nauki o polityce i administracji,

Wydział Studiów

Międzynarodowych

i Politycznych

Instytut Studiów

Instytut Nauk

Politycznych i Stosunków

Międzynarodowych

ul. Jabłonowskich 5

PL 31-114 Kraków

tel. +48 12 422 50 89

+48 12 431 88 60

+48 12 426 50 22

fax +48 12 421 53 65

www.inp.uj.edu.pl

- Doktorant używa też takich stwierdzeń jak: „Budapeszt zmuszony był...”/patrz str. 104. Podobnie str. 180 „prowadzonej przez Budapeszt...”. Budapeszt to znaczy kto? - należy odpersonifikować te frazy.

- zdarzają się, choć nieliczne potknięcia stylistyczno-językowe np.: „Autor zastrzega, że niniejszy wynik nie reprezentuje całego życia politycznego, a jego najważniejsze forum i w innych badaniach przy zastosowaniu odmiennych narzędzi metodologicznych czy empirycznych mogą się pojawić odmienne rezultaty”/str.110. Zakradła się też usterka w tytule rozdziału 4. Powinno być w programach i „działalności”, a nie jak to zostało wyrażone na ss. 4 i 186 „w działalnościach” węgierskich partii politycznych – przykłady wybrane”.

- na str. 282 Doktorant pisze : „Podsumowując tę część pracy...”a tymczasem praca podzielona jest na rozdziały a nie na części.

- Wykaz bibliografii pomieszczony na aż 51 stronach (ss. 295 – 346) generalnie rzecz biorąc został zapisany wedle powszechnie przyjętych zasad dla prac naukowych. Sugeruję jednak, by plik pt.: „Artykuły w czasopiśmie” był umiejscowiony po „Opracowaniach zwartych”.

Generalnie rzecz biorąc Pan mgr Artur Jach – Chrząszcz wykazał się dobrą znajomością warsztatu naukowego. Podjęta przez Niego problematyka badawcza została przemyślana i w sposób oryginalny zaprezentowana. Niewątpliwie wartością dodaną tej rozprawy jest umiejętne połączenie warstwy teoretycznej i empirycznej, co nie jest częste w pracach z dyscypliny: nauki o polityce i administracji. Pan mgr Artur Jach – Chrząszcz dowiódł, że nie tylko są Mu znane metody badawcze właściwe dla dyscypliny, w której praca powstała lecz także, co warto docenić, umiejętnie potrafił dobrać adekwatną do wyznaczonego sobie celu badawczego metodę. Na docenienie zasługują także pomieszczone w rozprawie materiały graficzne, do których znajduje się nawiązanie z tekstu zwartego oraz „odautorskie” konkluzje. Wiele z nich jest opracowaniami własnymi Doktoranta, co świadczy, że są one w pełni przemyślane. Wysoko oceniam też dobór literatury dla wybranego tematu badawczego i jej wykorzystanie, szczególnie imponuje literatura węgierskojęzyczna.

### **Rekomendacja:**

Reasumując, w mojej opinii, recenzowana przeze nie dysertacja doktorska Pana mgr Artura Jacha – Chrząszcza, pomimo zgłoszonych przeze nie uwag i sugestii, które zaznaczam, miały na celu wskazanie na słabości do ich ewentualnego wyeliminowania i dyskusji, spełnia wszelkie wymogi stawiane pracą doktorskim. Podjęty przez Doktoranta temat badawczy jak najbardziej wpisuje się w problematykę będącą w zainteresowaniu dziedziny nauk społecznych, dyscypliny nauki o polityce



UNIWERSYTET  
JAGIELLOŃSKI  
W KRAKOWIE

Wydział Studiów

Międzynarodowych

i Politycznych

Instytut Nauk

Politycznych i Stosunków

Międzynarodowych

ul. Jabłonowskich 5

PL 31-114 Kraków

tel. +48 12 422 50 89

+48 12 431 88 60

+48 12 426 50 22

fax +48 12 421 53 65

www.inp.uj.edu.pl

i administracji. Doktorant w wystarczającym stopniu dowiódł, że jest dobrze przygotowany do ubiegania się o uzyskanie stopnia naukowego doktora nauk społecznych w zakresie nauki o polityce i administracji.

**Biorąc pod uwagę powyższe, z pełnym przekonaniem wnioskuję, by recenzowana przeze mnie rozprawa doktorska Pana mgr. Artura Jacha – Chrzęszcza pt.: "Węgierska polityka historyczna w rywalizacji partyjnej po 1989 roku (motyw Trianon)", została poddana dalszym etapom ustawowo przewidzianym w przewodzie doktorskim w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o polityce i administracji.**



UNIwersytet  
JAGIELLOŃSKI  
W KRAKOWIE

Wydział Studiów

Międzynarodowych

i Politycznych

JAGIELLOŃSKI

UNIWERSYTET

Instytut Nauk

Politycznych i Stosunków

Międzynarodowych

ul. Jabłonowskich 5

PL 31-114 Kraków

tel. +48 12 422 50 89

+48 12 431 88 60

+48 12 426 50 22

fax +48 12 421 53 65

www.inp.uj.edu.pl

www.inp.uj.edu.pl

www.inp.uj.edu.pl

www.inp.uj.edu.pl

www.inp.uj.edu.pl

www.inp.uj.edu.pl

ul. Jabłonowskich 5

PL 31-114 Kraków

tel. +48 12 422 50 89

+48 12 431 88 60

+48 12 426 50 22

fax +48 12 421 53 65

www.inp.uj.edu.pl